

17. Лакофф Дж. Мышление в зеркале классификаторов // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 23: Когнитивные аспекты языка. – М.: Прогресс, 1988. – С. 12 – 51.
18. Лангаккер Р. Модель, основанная на языковом употреблении // Вестник Московского университета. Сер. 9: Филология. – 1997. – № 6. – С. 101-124.
19. Лукина Н.Ю. Роль грамматических средств в формировании языковой картины мира (на материале грамматических категорий имени существительного в русском и английском языках): Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. – Ярославль: ЯГПУ, 2003. – 219 с.
20. Макавич В.О. Видо-временная категоризация русского глагола в языковом сознании носителей русского языка: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. – Томск: ТПУ, 2004. – 292 с.
21. Мещанинов И.И. Члены предложения и части речи. – Л.: Наука, 1978. – 387 с.
22. Морозов В.Э. Глагольный вид в русском языке и в русской речи. – 2-е изд. – М.: Гос. ин-т рус. яз. им.А.С. Пушкина, 2002. – 223 с.
23. Потенция А.А. Из записок по русской грамматике. – М.: Просвещение, 1977. – Т. 4. – Вып. II. – 406 с.
24. Рахилина Е.В. О тенденциях в развитии когнитивной семантики // ИАН СЛЯ. – 2000. – Т. 59. – № 3. – С. 3-15.
25. Русанівський В.М. Структура українського дієслова. – К.: Наук. думка, 1971. – 315 с.
26. Селиванова Е.А. Когнитивная ономазиология (монография). – К.: Изд-во украинского филологического центра, 2000. – 248 с.
27. Семантика и категоризация / Р.М. Фрумкина, А.В. Михеев, А.Д. Мостовая, Н.А. Рюмина. – М.: Наука, 1991. – 168 с.
28. Степанов Ю.С. В трёхмерном пространстве языка. Семиотические проблемы лингвистики, философии, искусства, науки. – М.: Наука, 1985. – 335 с.
29. Хайдеггер М. Время картины мира // Новая технократическая волна на Западе. – М.: Прогресс, 1986. – С. 93-119.

The article deals with the predicative grammar categorization role in a linguistic world outline construction and its connection to the cognitive activity of a person. The author determines main principles and analyses grammar verb categories structure and semantics from the anthropocentric points.

Key words: verb, grammar category, categorization, linguistic word outline, cognitive linguistics, anthropocentrism.

О.О. Кабиш

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті проаналізовано найхарактерніші для термінологічних слів типи розвитку семантики, досліджено механізми творення нових значень, встановлено зміни функціонування.

Ключові слова: термін, семантична структура слова, лексичне значення слова, семантичні зміни, сема, ретермінологізація, детермінологізація.

Відомо, що перетворення в соціально-політичному, економічному, науково-технічному й культурному житті суспільства зумовлюють модифікації національного лексикону, через які виявляється ставлення носіїв мови до тих чи інших реалій і подій. Для української мови кінця ХХ – початку ХХІ століття, що відображає в своєму „дзеркалі” нову суспільно-політичну й економічну ситуацію, характерні процеси, в основі яких лежать зміни в психології мовців, в їх мовних смаках, настанови нової доби [3, 8].

Інтелектуалізація українського суспільства, розвиток науково-технічного прогресу, підвищення освіченості носіїв мови зумовили вихід за межі терміносистем багатьох спеціальних слів, розширення сфери їх уживання та подальший розвиток семантики. Тому природно, що проблема терміна й термінології привертає увагу багатьох лінгвістів. В українському мовознавстві всебічному вивченню різних груп термінологічної лексики присвячено низку ґрунтовних наукових досліджень та статей. Це праці О. Антонів, М. Антонович, Т. Бевз, А. Білової, С. Вільчинського, А. Вовк, О. Горбача, Н. Пуряєвої, І. Самойлової, О. Селіванової, О. Стишова, Л. Тименко, В. Товстенко, Я. Яремка та ін. Проте вивчення термінологічної лексики залишається актуальним, оскільки потребує подальшого наукового дослідження із залученням нового фактичного матеріалу та комплексного підходу до аналізу семантики терміна, тобто не лише у межах термінологічного поля, а й у тих периферійних ділянках, де він набуває додаткових прагматичних характеристик та нових значень.

Як і загальноживане слово, термін може бути багатозначним, хоча в науковій літературі є вимоги до його однозначності. Погоджуємося з А. Коваль, що однозначність терміна – це скоріше тенденція, ніж мовний факт, важливості якої не слід переоцінювати [2, 256].

Найактивніше залучаються до переосмислення терміни із царини політики, медицини, спорту, економіки, комп'ютерної техніки, культури, військової справи. Більшість нових значень, активно вживаючись у мовленні, стають нормативними й кодифікованими, що засвідчено найсучаснішими словниками української мови.

У процесі дослідження встановлено, що низка давно відомих термінослів, не втрачаючи своєї спеціальної семантики в певній галузі, набула нових значень, що вживаються в інших терміносистемах. У сучасній лінгвістиці цей процес (перенесення готового терміна з однієї царини в іншу з повним або частковим переосмисленням) дістав назву перетермінологізація [7, 231] або ретермінологізація [1, 508; 6, 629]. Проте перехід термінів з терміносистеми-джерела в терміносистему-реципієнт, тобто міграція в інше термінологічне поле, зумовлює не тільки зміни у функціонуванні та певні передислокації на стилістичній шкалі, а й зміни в їх семантичній структурі.

Так, медичний термін *аритмія*, зафіксований у СУМі семантикою „*порушення нормального ритму серця*” (СУМ, I, 59), почав також уживатися в літературознавстві зі значенням „*2) літ. порушення віршового ритму, не помічене автором, або застосоване навмисно як версифікаційний прийом*” (СІС-2000-П, 110). На основі первинного значення (архісеми), зафіксованого в СУМі було виокремлено сему „*порушення ритму*” для творення нового похідного значення. Крім ускладнення семантичної структури за рахунок введення нового лексико-семантичного варіанта (ЛСВ), слово зазнало часткової трансформації первинного значення й перенесення в іншу терміносистему, а отже, й зміну сфери функціонування, що засвідчує маркер „*літ.*” (літературознавство), поданий біля інноваційного значення (2 ЛСВ).

Кодифікована в СІС-85 з одним значенням лексема *репарації* „*повне або часткове відшкодування за мирним договором або іншими міжнародними актами державою, що розв'язала агресивну війну, збитків, заподіяних державі, що зазнала нападу*” (СІС-85, 724 – 725) також розширила семантичну структуру та сферу функціонування й нині вживається з двома термінологічними значеннями, що належать до різних терміносистем (в основу твірного та похідного значень закладено спільні семи „*відшкодування*”, „*виправлення*”): *репарація* „*політ. Повне або часткове відшкодування збитків, завданих державі, що перемогла у війні, за рахунок переможеної держави, що розв'язала війну. 2. біол. Здатність клітин живих організмів виправляти хімічні пошкодження у молекулах ДНК*” (ВТССУМ-2001, 1026).

Багато термінологічних слів унаслідок переосмислення набули прямих або переносних загальноживаних значень. Вихід лексичних одиниць за межі власне термінологічного вживання в лінгвістиці називається детермінологізацією. За спостереженням О. Муромцевої, перші ознаки цього процесу спостерігаються ще в другій половині ХІХ століття, що засвідчує початок важливих змін як у самій мові (інтелектуалізація, поглиблення ознак книжності), так і рівні культури й освіченості носіїв української мови [4, 121]. Упродовж ХХ століття процес детермінологізації лексичних одиниць відбувався постійно, але на сучасному етапі розвитку української літературної мови він проходить з особливо інтенсивно. Детермінологізувалися й продовжують виходити за межі своєї терміносистеми лексеми, що належать до терміносистем різних галузей знань. Наприклад, на основі метафоричного перенесення за подібністю явищ сформувалося переносне значення в семантичній структурі слова *алергія*, що подається в СУМі як однозначне з семантикою – „*мед. Змінена чутливість організму тварин і людини до чужорідних речовин, що вводяться повторно...*” (СУМ, I, 33). Нині лексема вживається в мовленні з неосемантом, кодифікованим сучасними словниками (СІС-2000-П, ВТССУМ-2001, ВТССУМ-2005), – „*2. перен. Неприйняття кого-, чого-небудь, неприязне, негативне ставлення до кого-, чого-небудь*” (ВТССУМ-2001, 13). В обох ЛСВ (твірному та похідному) є спільні семи „*неприйняття*”, „*чутливість*”, які закладено в наборі компонентів значення цього слова. Крім ускладнення семантичної структури, простежується розширення значеннєвого обсягу та часткова детермінологізація терміна, оскільки в нових лексиконах пряме номінативне значення, яке виступає твірним, подається з ремаркою *мед.* (медицина).

Нерідко в семантичних структурах термінологічних слів розвиваються спочатку переносні значення, а пізніше – спеціальні, тобто окремі слова зазнають впливу двох протилежних семантичних процесів – детермінологізації та термінологізації (після повної або часткової їх детермінологізації). Такі семантичні модифікації спостерігаються в багатьох лексичних одиницях, зокрема в семантичній структурі спортивного терміна *раунд*, що був відомий з одним значенням – „*у боксі частина матчу, 3-хвилинний проміжок часу, протягом якого відбувається бій*” (СІС-85, 706). З часом лексема

переосмислилася й, окрім відомої семантики, почала вживатися з переносним узагальненим значенням – „2. *перен. Етап, період*” (ВТССУМ-2001, 1016). Найсучасніший тлумачний словник української мови ВТССУМ-2005 фіксує лексему **раунд** з трьома ЛСВ, засвідчуючи долучення до ЛСВ, зафіксованих у СІС-2000-П та ВТССУМ-2001, інноваційного значення, що функціонує в царині музики – „3. *муз. Невеликий і нескладний безкінечний канон в унісон або в октаву з рівними віддалями вступів голосів*” (ВТССУМ-2005, 1202). В основі твірного (1 ЛСВ) та похідних (2 ЛСВ та 3 ЛСВ) лежить семантична ознака „*проміжок часу*”.

Терміни є джерелом поповнення розмовної лексики. Прикладом таких трансформацій може бути лексема **реанімація**. СУМ та СІС-85 репрезентують лексичну одиницю **реанімація** як моносемічну майже з однаковим тлумаченням: **реанімація** „*штучне відновлення деяких життєво важливих функцій організму, який перебуває в стані клінічної смерті...*” (СУМ, VIII, 468) та „*комплекс заходів, спрямованих на відновлення життєво важливих функцій організму, який перебуває в стані клінічної смерті*” (СІС-85, 709). СІС-2000-П засвідчує ускладнення семантичної структури терміна, кодифікуючи його з двома значеннями: „1) *оживлення організму; відновлення важливих функцій організму за допомогою медичних методів; 2) перен. відновлення, відродження чогось відмерлого, використаного*” (СІС-2000-П, 786). Зіставлення тлумачення слова **реанімація** в СІС-85 та СІС-2000-П, дає можливість зробити висновок, що переносне значення утворилося на основі метафоризації за функціональною подібністю (спільні семи для твірного та похідного значень – „*відновлення*”, „*оживлення*”). Сучасні словники української мови, зокрема ВТССУМ-2001 та ВТССУМ-2005, констатують подальший розвиток семантики цього слова, фіксуючи його з чотирма ЛСВ, причому переносне значення, кодифіковане в СІС-2000-П, подається на останньому місці, тобто спостерігається переінтеграція ЛСВ у семантичній структурі лексеми, та засвідчують розвиток нових значень, уживаних у розмовному стилі: **реанімація** – „1. *Оживлення організму після клінічної смерті. 2. розм. Відділення, палата в лікарні, в яких проводиться відновлення життєвих функцій організму, оживлення. 3. розм. Машина швидкої допомоги для реанімації (у 1 знач.) на догоспітальному етапі. 4. перен. Відновлення, відродження, оживлення чого-небудь*” (ВТССУМ-2001, 1018). Як видно з тлумачення, друге (2 ЛСВ) та третє (3 ЛСВ) значення, що функціонують у розмовному мовленні, є похідними від прямого номінативного й утворилися на основі метонімічних перенесень: друге – розвинулося за моделлю *дія – місце дії*, а третє – за моделлю *дія – предмет*. Четверте переносне значення, як ми вже зазначали, сформувалося на основі метафоричного перенесення за функціональною подібністю.

Терміни можуть зазнавати семантичних трансформацій в системі літературної мови й одночасно (після модифікації значення в тому чи іншому соціолекті) розширювати семантичну структуру в лексиконі малих соціальних груп. Наприклад, розширила семантичну структуру лексична одиниця **аут** „*у спортивних іграх – переліт м'яча, шайби і т. ін. за межу, встановлену правилами гри*” (СУМ, I, 72), оскільки почала функціонувати також в сфері спорту з інноваційним значенням – „2. *Команда судді на рингу, яка означає, що боксер у нокауті*” (ВТССУМ-2001, 28). В обох значеннях цього слова (твірному та похідному), спільними є приховані семи „*кінець*”, „*припинення чогось*”, які було покладено в основу ще двох значень, сформованих у соціолектах: **аут** „1. *мол., крим. Крах, провал. 2. комп. Збій у роботі операційної системи*” (КСЖЛУМ, 34). Мабуть, спочатку ця лексема була однозначною в системі соціальних діалектів і вживалася в молодіжному та кримінальному середовищі, а пізніше, з розвитком комп'ютерної техніки, набула нового значення й почала функціонувати в професійному жаргоні програмістів. Нині аналізована лексична одиниця входить до стійких словосполучень *опинитися в ауті (зазнати тяжкої невдачі)* (ВТССУМ-2001, 28) та *повний аут (велика невдача)* (СУЖ, 40), що функціонують здебільшого в молодіжному середовищі. Отже, з одного боку, спостерігається ускладнення семантичної структури слова **аут** у сучасній українській літературній мові, а з другого боку, одночасно відбувається розвиток її семантики в системі соціальних діалектів.

Подібні семантичні трансформації виявлено під час аналізу лексеми **вакуум**. Зафіксована в СУМі з двома спеціальними значеннями – „*спец. 1. Розріджений стан газу або повітря всередині закритого резервуара... 2. Простір, у якому немає речовини...*” (СУМ, I, 282), нині вона набула нового переносного значення, що вживається за межами термінологічної лексики (відбувається часткова детермінологізація) – „*перен. Відсутність чи брак чого-небудь*” (ВТССУМ-2001, 73), яке, очевидно, утворилося від другого на основі метафоричного перенесення (обидва ЛСВ мають спільну сему „*відсутність*”). Сему „*відсутність*” було покладено в основу ще двох значень цього слова, що функціонують у соціолектах – „1. *крим. Камера одиночка. 2. мол. Голодна людина*” (КСЖЛУМ, 63).

У системі літературної мови та соціолектах відбувається семантичний розвиток лексичної одиниці **драйв**. СІС-85, СІС-2000-МШ, СІС-2000-П кодифікують її з одним значенням: **драйв** „у тенісі один з основних ударів, що надає м'ячу обертання в напрямі польоту” (СІС-85, 275). ВТССУМ-2001 засвідчує ретермінологізацію цього терміна за рахунок розвитку неосеманта, що вживається в царині музики, та перегрупування ЛСВ в його семантичній структурі: **драйв** „1. муз. Джазовий характер виконання, який створює у слухача враження наростаючого темпу, тоді як він залишається незмінним. 2. спорт. Один із основних ударів у тенісі” (ВТССУМ-2001, 246). У професійному мовленні музикантів лексема функціонує з узагальненим значенням на позначення музичної енергетики: **драйв** „1. муз. Особливе звучання, емоційна насиченість, внутрішня напруга композиції”. Від цього значення на основі спільних сем „напруга”, „енергетика” постало ще одне – „2. жрм. Почуття пристрасного запалу, піднесеності, натхнення; велика емоційна напруга” (КСЖЛУМ, 102). Слово **драйв** також почало входити до стійкого словосполучення, уживаного в мові програмістів та користувачів персональних комп'ютерів: „Важкий драйв, комп. Жорсткий диск” (КСЖЛУМ, 103). Слід зауважити, що фразеологізм не стосується жодного з наведених значень, оскільки наводиться окремим блоком у кінці словникової статті.

У термінознавстві поширена думка, що „для термінологознавців значення терміна вичерпується його денотативною і сигніфікативною спрямованістю. Конотації, як правило відпадають” [5, 154]. Проте ми не погоджуємося з цим твердженням, оскільки в словниковому складі української мови є терміни, конотативний компонент у яких виступає основним, він належить ядерній частині значення слова: *диктатура, демократія, незалежність, патріотизм, фашизм, інфляція, мафія, сепаратизм, тоталітаризм, авторитаризм, шовінізм, безробіття, корупція, кіднепінг, стагнація* та ін. У семантичній структурі цих слів „закономірно поєднуються семи, співвідносні із предметно-поняттєвою (денотативною) його частиною і семи, у яких реалізується прагматична (конотативна) характеристика денотата” [8, 220]. Вважаємо, що такі особливості окремих термінослів обов'язково потрібно враховувати під час аналізу: у них закладено оцінне ставлення мовців до певних реалій, явищ, подій, вони відображають світобачення народу на певному етапі розвитку суспільства, яке „лінгвалізується через інтерпретацію концептів, що корелюють на осі „прогресивне – регресивне”, „добро – зло”, „істинне – хибне” тощо...” [8, 220].

Зауважимо, що до цієї групи не зараховуємо термінологічні лексичні одиниці, яким в радянській період через ідеологізацію суспільства було **штучно** прищеплено схвальні чи несхвальні конотації (*бізнес, капіталізм, соціалізм, модернізм, сюрреалізм* та ін.), оскільки наразі внаслідок процесу деідеологізації вони змінили позитивне чи негативне конотативне значення на нейтральне.

Більшість конотативно маркованих термінів, набуваючи нових ЛСВ, не змінюють оцінного забарвлення, тобто похідні значення мають ту саму конотативну маркованість, що й первинне. Наприклад, актуалізована й переорієнтована нині лексема **корупція**, що мала одне значення – „поширена в капіталістичних країнах підкупність і продажність держ, політ. і громадських діячів, а також урядовців і службовців держ. апарату” (СІС-85, 456), останнім часом уживається з інноваційною семантикою, що вже відзначено в лексикографічних працях, – „зрощення органів державної влади із структурними організаціями злочинності” (СІС-2000-П, 562). Як видно з тлумачення, негативний конотативний статус лексичної одиниці не змінився, на що вказують спільні для твірного та похідного значень семи „підкупність”, „продажність”, „злочинна діяльність”.

У семантичній структурі конотативно маркованого терміна можуть з'являтися значення, протилежні за емоційно-оцінним забарвленням. Так, лексична одиниця **індивідуалізм** у СУМі має таке тлумачення: **індивідуалізм** „буржуазний приватновласницький погляд, що протиставляє егоїстичні інтереси окремої особи інтересам суспільства, який ставить особисті інтереси вище інтересів суспільства, колективу” (СУМ, II, 25). СІС-2000-П засвідчує деідеологізацію цього слова (у тлумаченні відсутні ідеологічні семи) та ускладнення його семантичної структури за рахунок з'яви неосеманта, що, на нашу думку, має позитивну, схвальну оцінку: **індивідуалізм** „1) моральний принцип, в основі якого лежить протиставлення інтересів окремого індивіда інтересам суспільства, віддавання переваги особистим інтересам перед громадськими; 2) прагнення до вираження своєї індивідуальності, своєї особистості” (СІС-2000-П, 466). Позитивна оцінка в новосформованому ЛСВ передається за допомогою сем „вираження своєї індивідуальності”, „вираження своєї особистості”, а негативна конотативна маркованість закладена в семах „протиставлення інтересів окремого індивіда інтересам суспільства”, „віддавання переваги особистим інтересам”.

Цікавих семантичних „метаморфоз” зазнало слово **націоналізм**. У радянському суспільстві, як відомо, прагнення до незалежності, любов до національних традицій, культури, мистецтва, мови засуджувалися й жорстоко каралися, тому в словниках радянської доби слово мало одне

заідеологізоване негативне конотативне значення: **націоналізм** „буржуазна ідеологія, політика і психологія в національному питанні, характерними рисами якої є проповідь зверхності нац. інтересів над соціальними, класовими, проголошення нац. нетерпимості, розпалювання нац. ворожнечі. Н. виступає у двох формах: великодержавний шовінізм пануючої нації і місцевий н. пригнобленої нації...” (СІС-85, 571).

У сучасній українській мові слово втратило ідеологічні конотації, нав'язані потужною радянською пропагандою, й у свідомості українців почало співвідноситися з такими поняттями як самостійність, незалежність, патріотизм, національна свідомість, що й відображено в сучасних лексикографічних працях. Так, СІС-2000-П на першому місці репрезентує значення з позитивним конотативним забарвленням, яке було відоме ще в ХІХ столітті, але у зв'язку з негативним ставленням радянської держави до всього національного, не фіксувалося в словниках: **націоналізм** „1) в українській політичній термінології ХІХ ст. – поняття, що охоплює патріотизм, активну національну свідомість, боротьбу за самостійну державу; 2) ідеологія, в основу якої покладено ідеї переваги національних інтересів над усіма іншими. Інша назва – інтегральний Н.” (СІС-2000-П, 665). Дещо іншу семантизацію лексеми подають ВТССУМ-2001 та ВТССУМ-2005, проте засвідчують поряд з негативно-оцінним значенням з'яву нових з позитивним оцінним відтінком: **націоналізм** „1. Ідеологія й політика, яка проповідує зверхність національних інтересів над загальнолюдськими, панування однієї нації за рахунок пригнічення іншої, розпалює національну ворожнечу. 2. Рух, спрямований на боротьбу за незалежність нації, народу проти іноземних гнобителів. 3. Рух за збереження і розвиток національних традицій, культури, мови, літератури, мистецтва і т. ін.; патріотизм” (ВТССУМ-2005, 744). Отже, нині слово **націоналізм**, з одного боку, є виразником негативного конотативного забарвлення (семи „зверхність національних інтересів”, „панування однієї нації над іншими” „національна ворожнеча”), а з другого боку, – позитивного (семи „самостійність”, „незалежність”, „патріотизм”, „національна свідомість”).

Нерідко зустрічаються випадки коли в семантичних структурах конотативно маркованих термінів постають нові нейтральні значення. Наприклад, слово **політик** „у капіталістичних країнах діло, який займається політикою з метою особистої вигоди; безпринципний політичний діяч” (СІС-85, 667), окрім давно відомого негативно забарвленого значення, набуло нового, нейтрального загальноновживаного, на що вказує відсутність стилістичної ремарки та оцінних сем у тлумаченні. У ВТССУМ-2001 лексема фіксується з такою семантикою: **політик** „1. зневажл. Політичний діло, неперемінливий у засобах досягнення своєї мети; безпринципний політик, інтриган. 2. Той, хто цікавиться політикою, любить говорити на політичні теми” (ВТССУМ-2001, 849). Проте, на нашу думку, у деяких контекстах слово може вживатися з іронічним відтінком, якщо, наприклад, йтиметься про людину, яка цікавиться тільки політикою і безперервно говорить тільки на політичні теми.

Отже, розвиток семантики термінологічних лексичних одиниць відбувається за загальномовними законами. Розширення значення термінів – закономірне явище, адже поява в їх семантичних структурах нових лексико-семантичних варіантів є не тільки виявом раціональної обмеженості ресурсів термінологічного потенціалу, але й наслідком об'єктивного пізнання людиною навколишнього світу. Дослідження особливостей змін у семантичній структурі та функціонуванні термінологічної лексики дає багатий матеріал для повного й глибокого опису сучасного стану функціонування української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєва Н.В. Термін // Большой энциклопедический словарь. Языкознание / Гл. ред. Ярцева В.Н. – 2-е изд. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. – С. 508 – 509.
2. Коваль А.П. Науковий стиль сучасної української літературної мови (Структура наукового тексту) – К, 1970. – 256 с.
3. Костомаров В.Г. Языковой вкус эпохи. – СПб: Златоуст, 1999. – 318 с.
4. Муромцева О.Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. – Харків: Вид-во при Харків. держ. ун-ті видавничого об'єднання „Вища школа”, 1985. – 152 с.
5. Панько Т.І., Кочан М.І., Мацюк Г.П. Українське термінознавство. – Львів: Світ, 1994. – 215 с.
6. Симоненко Л.О. Термін // Українська мова. Енцикл. / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін. – К.: Укр. енцикл., 2000. – С. 629 – 630.
7. Стишов О.А. Українська лексика кінця ХХ століття: (На матеріалі мови засобів масової інформації) – 2-ге вид., переробл. – К.: Пугач, 2005. – 388 с.

8. Яремко Я. Конотативний аспект семантики політонімів // Семантика мови і тексту: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2006. – С. 220 – 222.

СЛОВНИКИ

1. **ВТССУМ-2001** – Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2001. – 1440 с.
2. **ВТССУМ-2005** – Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2005. – 1728 с.
3. **СІС-85** – Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. – Вид. друге, випр. і доп. – К.: Головна редакція УРЕ, 1985. – 966 с.
4. **СІС-200-МШ** – Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наук. думка, 2000. – 680 с.
5. **СІС-2000-П** – Словник іншомовних слів / Уклад. Л. О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
6. **КСЖЛУМ** – Ставицька Леся. Короткий словник жаргонної лексики української мови: Містить понад 3 200 слів і 650 стійких словосполучень. – К.: Критика, 2003. – 336 с.
7. **СУЖ** – Ставицька Леся. Український жаргон. Словник: Містить близько 4070 слів і понад 700 стійких словосполучень. – К.: Критика, 2005. – 496 с.

It was analysed the most typical for terminological words types of semantics development. It was also examined mechanism of creating scientific meanings, determined changes in functioning lexemes, which had been analysed.

Key words: term, semantic structure of the word, lexical meaning of the word, semantic changes, sema, term reformation, term deformation.

О.О. Казал

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ НЕПОХІДНИХ ДІЄСЛІВ З ОСНОВНИМ ЗНАЧЕННЯМ ЗВУЧАННЯ

У статті обґрунтовано виокремлення лексико-семантичної групи дієслів з основним значенням звучання та схарактеризовано її як польову структуру, визначено зони перетину цієї ЛСГ з іншими.

Ключові слова: лексико-семантичне поле, базове дієслово, лексико-семантична група, непохідні дієслова звучання, сема.

Дієслова з основним значенням звучання утворюють кількісно невелику групу, але мають виразний денотативний характер, що робить їх привабливими для дослідження. Є ціла низка праць, присвячених вивченню лексем різної частиномовної належності зі значенням звучання на матеріалі української та інших мов (О.Бабакова [1]; І. Багмут [2]; М. Болдирев, Н. Акулініна [3]; В. Гак [6]; Д. Гаращенко [7]; Є. Карпіловська [8]; Р. Карунц [9], С. Сергеева [10]; М. Шелякін [13] та ін.). Однак попередні семантичні класифікації лексем були переважно зосередженні на класифікації структури лексико-семантичного поля як такого, а також залучали до аналізу чинники, які спричиняють звук, переважно всю лексику досліджували з погляду джерела звуку – людина, тварина, механізм.

Наше дослідження – це спроба виокремити непохідні у межах дієслова лексичні одиниці з основним значенням звучання (ДЗ) в самостійну лексико-семантичну групу, визначити особливості їхньої семантичної структури, зони її перетину з іншими лексико-семантичними групами, з'ясувати особливості їхнього семантико-синтаксичного функціонування. В основу класифікації, на відміну від інших дослідників, покладено не власне акустичні характеристики, а особливості сприйняття цих звуків людиною, отже увага зосереджена передусім на типах звуків, які здатне відчути людське вухо, і залежно від того, як цей звук сприймає людська свідомість, як його диференціює за протяжністю, кратністю, висотою чи іншими характеристиками, ми структуруємо цю ЛСГ. Саме такий підхід, ще не був зреалізований в українському мовознавстві, але він є дуже продуктивним для подальшого граматичного аналізу всієї ЛСГ ДЗ, оскільки в лексичній класифікації враховуємо ознаки, релевантні для подальшого аспектологічного дослідження цієї ЛСГ.